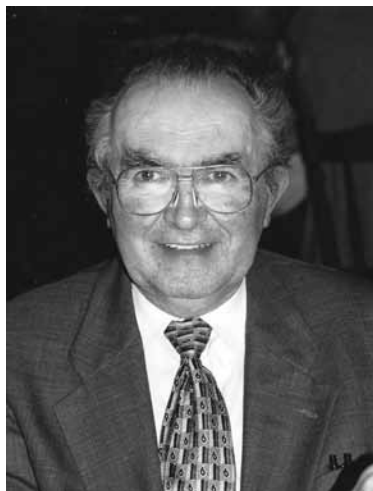

Prof. dr. Jože Žontar, arhivist in zgodovinar – osemdesetletnik

V Sloveniji ne najdemo arhivista, zgodovinarja in rednega univerzitetnega profesorja v eni osebi, ki bi se lahko pohvalil s tako številnimi biografijami oziroma članki, objavljenimi njemu v čast ob pomembnih življenjskih jubilejih, v različnih arhivskih, zgodovinskih in drugih strokovnih časopisih, revijah, enciklopedijah in zborniku (Žontarjev zbornik ob sedemdesetletnici. Arhivi 25, št. 1, 2002, 304 str.), kot prav prof. dr. Jože Žontar. In tudi ob njegovi osemdesetletnici, ki jo je še vedno delovno in ustvarjalno praznoval 15. marca, je bilo tako. Čestitkam in iskrenim željam za dobro zdravje in še mnoga ustvarjalna leta, se pridružuje tudi Zgodovinski časopis!

Žontarjevo osemdesetletnico je letos prva obeležila nekdanja arhivska sodelavka iz Zgodovinskega arhiva Ljubljana mag. Sonja Anžič-Kemper v Kroniki (Dr. Jože Žontar – osemdesetletnik. Kronika 60, 2012, št. 1, str. 149–152). Jubilejni članek, ki je nastal na podlagi intervjuja s slavlencem, je brez dvoma do zdaj najpopolnejši pregled njegovega življenja in dela. O Žontarju piše kot »arhivistu, profesorju, zgodovinarju in doktorju znanosti, ki je za svoje uspešno delo tako na arhivskem kot na zgodovinskem področju prejel več nagrad, odlikovanj in pridobil najvišje znanstvene nazive.« Leta 2002 je Žontar kot prvi, brez konkurence, za življenjsko delo na področju arhivske dejavnosti prejel Aškerčevo nagrado, ki jo podeljuje Arhivsko društvo Slovenije (Utemeljitev in podelitev Aškerčeve nagrade in Aškerčevega priznanja. Arhivi 25, 2002, št. 2, str. 122–123). Kot študent zgodovine je leta 1955 prejel dve Prešernovi nagradi za seminarski nalogi Rimska cesta od Ljubljane do Kranja in Zemljiško gospostvo Brdo pri Kranju, leta 1984 pa kot že uveljavljen arhivist, zgodovinar in zelo uspešen direktor Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Zupančičevo nagrado mesta Ljubljane za »strokovno, znanstveno in pedagoško delo, dosedanje praktične izkušnje v arhivski stroki ter družbeno aktivnost«. Za vsestransko sodelovanje kot urednik in avtor številnih člankov in razprav pri izdajanju Kranjskega zbornika (Žontar Jože, Petdeset let Kranjskega zbornika. Kranjski zbornik 2010, str. 9–15) je že leta 1985 prejel veliko plaketo občine Kranj. Žontar je od leta 2004 častni član Arhivskega društva Slovenije.

Jože Žontar se je rodil v Kranju 15. marca leta 1932 v družini znanega kranjskega zgodovinarja dr. Josipa Žontarja, materi Anici, rojeni Frankovič. Po maturi na kranjski gimnaziji leta 1950, je s študijem v enopredmetni zgodovinski skupini na Prirodoslovno-matematično-filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, kjer je leta 1955 diplomiral, nadaljeval družinsko tradicijo. Ta se je še okrepila s poroko z ženo Majdo, ki je tudi zelo dejavna kranjska zgodovinarica in muzealka. Na Oddelku za zgodovino Filozofske fakultete Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani je leta 1977 z disertacijo *Struktura uprave in sodstva na Slovenskem od srede 18. stoletja do leta 1848* promoviral za doktorja zgodovinskih znanosti. Na isti fakulteti je bil leta 1978 izvoljen za docenta, leta 1985 za izrednega profesorja in leta 1990 za rednega profesorja arhivistike. S tem je hkrati pridobil tudi vse nazive s področja raziskovalne dejavnosti. Če je nagnjenost do zgodovinopisja podedoval po očetu, deloma še okrepil s poroko z zgodovinarico, pa je bila za usmeritev v arhivistiko odločilna Žontarjeva prva zaposlitev 1. oktobra leta 1955 v takratnem Državnem arhivu Ljudske republike Slovenije, kjer je z enoletno prekinitvijo služenja vojaškega roka v Jugoslovanski ljudski armadi (1956–1957), služboval do 31. januarja 1972. Tedaj je po prigovarjanju pravnega zgodovinarja prof. dr. Sergija Vilfana prevzel »njegov«^o mesto ravnatelja v Mestnem arhivu Ljubljana oziroma kasnejšem Zgodovinskem arhivu Ljubljana. Po dvajsetletnem zelo uspešnem vodenju arhiva ga je 1. aprila leta 1992 Vlada Republike Slovenije imenovala za svetovalca vlade, zaposlil pa se je kot vodja Službe za matične arhivske strokovne naloge v Arhivu Republike Slovenije, kjer se je z 31. decembrom 1998 upokojil.

V Državnem arhivu LRS je bil sprva arhivar-pripravnik, nato pa je novembra 1958, po opravljenem strokovnem izpitu, pridobil naziv in delovno mesto arhivarja. Leta 1962 je postal vodja skupine za zunanjo službo, leta 1967 vodja oddelka za zunanjo službo in evidence gradiva, od leta 1968 do leta 1972 pa je bil vodja oddelka za zunanjo službo. Skupnost arhivov Slovenije mu je leta 1969 podelila naziv arhivski svetovalec, leta 1974 višji arhivist in leta 1975 naziv arhivski svetnik. Ponovno mu je naziv arhivski svetnik podelil minister za kulturo Republike Slovenije leta 1997. Politična kariera mu na srečo ni bila usojena, saj v socialističnem obdobju nikoli ni bil član partije oziroma zveze komunistov, je pa od leta 1990 dalje v strokovnem smislu prispeval kar velik delež pri pripravi zakonskih osnov za popravo povojnih krivic, za denacionalizacijo in vrnitev zaplenjenega premoženja po letu 1945 (Povojni prisilni odvzemi zasebnega premoženja. Arhivi 13, 1990, str. 5–11).

V arhivih je opravljal zelo različna dela in naloge, od tipično arhivskih do znanstveno raziskovalnih s področja arhivistike in zgodovine. V poročilu o delu je za leto 1958 jedrnato zapisal, da je kot arhivar: »evidentiral 2 fascikla Štajerskega stanovskega arhiva, uredil fond Tehničnega oddelka bivše banske uprave, inventariziral 13 fondov za zgodovino XX. stoletja, opravil 22 službenih potovanj v zvezi z zaščito arhivalij na terenu, 6 ur tedensko opravljal dežurno službo v čitalnici, sodeloval pri strokovnih časopisih itd.«, v prošnji za upokojitev leta 1998 kot svetovalec vlade in kot profesor arhivistike pa: »Želel bi stopiti v pokoj in zato prosim za prenehanje delovnega razmerja s 1. januarjem 1999. Veselilo me je, da sem lahko tudi v obdobju po letu 1992 v Arhivu Republike Slovenije prispeval k

razvoju in napredku arhivske službe in mi bo ta čas ostal v najlepšem spominu. Obenem se zahvaljujem za uspešno in prijetno sodelovanje.«

Vsestransko ga je kot arhivskega stanovskega kolega, ki je globoko zasidran tudi v zgodovino, pred dvajsetimi leti med prvimi, vključno z njegovo dotedanjo bibliografijo, v Zgodovinskem časopisu predstavil in ocenil Sergij Vilfan (Jože Žontar – šestdesetletnik. Zgodovinski časopis 46, 1992, str. 255–260). Označil ga je kot »prvega našega poklicnega strokovnjaka za moderno arhivistiko«, ki je od srede petdesetih let prejšnjega stoletja oral ledino v slovenski arhivski teoriji in praksi ter neumorno in ustvarjalno deloval na področju varstva arhivskega gradiva, arhivskega prava, organizacije arhivske službe, pri razvoju arhivske stroke, oblikovanju arhivske vede ter na pedagoškem področju, na drugi strani pa neločljivo povezano opravljal tudi »poklic zgodovino pisca«. Žontarjevo arhivsko delo je bilo po Vifanovem mnenju uspešno, ker »svojih temeljev v zgodovinski znanosti ni nikoli pozabil ali zanemaril«. Vzporedno je namreč od študentskih let dalje raziskoval in objavljati študije s področja upravne, gospodarske, družbene in krajevne zgodovine od srede 18. stoletja do druge svetovne vojne. Arhivistiko je Žontar po njegovem, pa tudi po splošnem prepričanju, »izvil iz okvirov pomožne zgodovinske vede«, ki se ukvarja prvenstveno le z raziskavami arhivskega gradiva kot zgodovinskega vira in jo formiral kot moderno arhivsko vedo. Ta se poleg arhivistike v ožjem pomenu besede kot arhivska stroka, omejena predvsem na arhivsko pravo, zgodovino arhivov, poslovanje s spisi, strokovno obdelavo arhivskega gradiva, arhivsko tehniko ter dostop in uporabo arhivskega gradiva za raziskovalne, študijske, kulturne, upravne, poslovne in osebne namene, ukvarja tudi z raziskovanjem zgodovine struktur in poslovanja institucij uprave, sodstva, gospodarstva, šolstva in drugih področij države in družbe, proučevanjem arhivskih oziroma zgodovinskih virov ter z valorizacijo najrazličnejših vrst zapisov za potrebe zgodovine, drugih znanosti in kulture. Arhivistika kot stroka in arhivistika kot veda sta z Žontarjem v Sloveniji počasi dobivali svoje mesto v kulturi, znanosti in izobraževanju, s tem da je prav Žontar v arhivistiki opredelil raziskovalne cilje ter razvil metodologijo strokovnega in znanstvenega raziskovalnega dela. Na eni strani je razvijal in usmerjal arhivsko stroko v okviru arhivske službe v Sloveniji, na drugi strani pa konec sedemdesetih let prejšnjega stoletja arhivistiko, kot komaj porajajočo se vedo, vključil v znanstveno raziskovalno sfero v okviru Znanstvenoraziskovalnega inštituta Filozofske fakultete v Ljubljani oziroma takratne Posebne raziskovalne skupnosti in v okviru univerzitetnega študija na Oddelku za zgodovino iste fakultete.

Prav ob začetnem sodelovanju s Sergijem Vilfanom, v šestdesetih in v prvi polovici sedemdesetih let, se je Žontar razvil v vrhunskega strokovnjaka za arhivsko pravo in arhivistiko. Pri tem je prišla do izraza njegova vztrajnost, zanj značilna sposobnost mirnega poslušanja in sprejemanja različnih predlogov in idej, posvetovanja ter študijski pristop. Za vsak nov arhivski zakon, pravilnik ali drug pravni akt je pripravil na desetine osnutkov in predlogov, opravil nešteto poti in razgovorov, dokler ni bil zrel za sprejem. Razvoj pravnega varstva arhivskega gradiva kot kulturnega spomenika od začetka 19. stoletja do zadnjega arhivskega zakona leta 2006 je sam opisal v razpravi Pravno urejanje varstva arhivskega

gradiva za slovensko ozemlje do zadnje spremembe zakona (V: Arhivski predpisi v Republiki Sloveniji, Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana 2007, str. 5–28.). Če sta prvi slovenski zakon o arhivskem gradivu in arhivih leta 1966 ter novelacijo zakona leta 1973, zasnovala na osnovi jugoslovanskega arhivskega zakona iz leta 1964 skupaj z Sergijem Vilfanom, je priprava arhivskih strokovnih in v glavnem tudi pravnih osnov arhivskih zakonov leta 1981 (del Zakona o varstvu naravne in kulturne dediščine, ki se nanaša na arhivsko gradivo in arhive) in Zakona o arhivskem gradivu in arhivih leta 1997, slonela skoraj izključno na Žontarju. Posredno je tudi veljavni Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih iz leta 2006 »Žontarjev«, saj so bile vanj v celoti prenesene določbe iz zakona leta 1997, dodana pa poglavja o hrambi arhivskega gradiva v elektronski digitalni obliki, ki je prejšnji zakoni ne urejajo. Ogromno dodatnih naporov je ob vsakem novem zakonu od Žontarja zahtevala priprava podzakonski aktov, s katerimi je bila regulirana praktično vsa arhivska stroka: Navodilo o načinu izvajanja materialnega varstva arhivskega in registraturnega gradiva leta 1969, Navodilo o odbiranju arhivskega gradiva iz registraturnega gradiva leta 1970, Pravilnik o odbiranju in izročanju arhivskega gradiva arhivu, Pravilnik o sestavi in vodenju evidence arhivskega gradiva in Pravilnik o pogojih za uporabo arhivskega gradiva leta 1981, Pravilnik o strokovnih in tehničnih pogojih za začetek dela strokovnih organizacij leta 1982, Pravilnik o strokovni usposobljenosti delavcev družbenih pravnih oseb ter članov društev, ki delajo z dokumentarnim gradivom leta 1983, Pravilnik o strokovni obdelavi in izdelavi pripomočkov za raziskave arhivskega gradiva leta 1988, Pravilnik o odbiranju in izročanju javnega arhivskega gradiva arhivu, Pravilnik o strokovni obdelavi in evidencah arhivskega gradiva, Pravilnik o uporabi javnega arhivskega gradiva v arhivih, Pravilnik o materialnem varstvu arhivskega in dokumentarnega gradiva in Pravilnik o ravnanju z zasebnim arhivskim gradivom leta 1999.

Z vsakim zakonom in podzakonskim aktom je Žontar neutrudno reševal strokovna, organizacijska in pravna vprašanja, povezana z arhivsko terminologijo, arhivsko mrežo, statusom, organizacijo, ustanoviteljstvom in financiranjem arhivske službe oziroma arhivov v Sloveniji, z metodologijo varstva arhivskega gradiva pred prevzemom v arhiv, valorizacijo in odbiranjem arhivskega gradiva za potrebe znanosti in kulture, strokovno obdelavo, materialnim varstvom, dostopom in uporabo arhivskega gradiva itd. ter po njihovem izidu objavljaj strokovne komentarje v glasilih Arhivi (na primer Predpisi, ki urejajo arhivsko dejavnost. Arhivi 4, 1981, str. 6–22) in Arhivist. Pri tem mu je uspelo arhivistiko in arhivsko dejavnost v Sloveniji v pravnem in strokovnem oziru dvigniti na primerljivo svetovno raven, razen vprašanja statusa in financiranja državnih arhivov, saj je Arhiv Republike Slovenije vse od leta 1945 republiška upravna organizacija oziroma državni organ v sestavi ministrstva za kulturo, regionalni arhivi pa vse od začetka sedemdesetih let organizacije združenega dela oziroma javni zavodi s področja kulture. Tudi njegova prizadevanja za vzpostavitev arhivske uprave oziroma arhivske matične službe v Sloveniji še niso realizirana, kljub nekajletnemu delovanju Skupnosti arhivov Slovenije v sedemdesetih letih in Službe za matične arhivske strokovne naloge pri Arhivu Republike Slovenije v devetdesetih letih prejšnjega stoletja.

Krajši prispevek ob Žontarjevi šestdesetletnici je v Kroniki, časopisu za slovensko krajevno zgodovino, objavila dr. Olga Janša-Zorn (Jože Žontar – šestdesetletnik. Kronika 41, 1993, št. 1, str. 32–33), ki je med podatki o izredno obsežnem strokovnem, raziskovalnem in pedagoškem delom na področju arhivistike in zgodovine, poleg njegovega dela na področju krajevnega zgodovine, poudarila predvsem njegove zasluge kot odgovornega urednika Kronike v letih od 1972 do 1978, ko je imelo uredništvo Kronike sedež v Zgodovinskem arhivu Ljubljana. Financiranje Kronike je postalo v času formiranja Raziskovalne skupnosti Slovenije v začetku sedemdesetih let zaradi njenega načelnega stališča, da bo financirala le eno glasilo s področja zgodovinarstva, izredno kritično. Grozilo je celo prenehanje izhajanja. Le s pomočjo Žontarjevega vztrajnega strokovnega utemeljevanja na vseh mogočih instancah, je bila Kronika rešena.

Zelo izčrpen življenjepis z bibliografijo je ob Žontarjevi šestdesetletnici objavila v glasilu Arhivi tudi njegova dolgoletna arhivska sodelavka dr. Ema Umek (Dr. Jože Žontar – šestdesetletnik. Arhivi 15, 1992, št. 1/2, str. 145–149), skupaj z dr. Matevžem Koširjem pa ponovno ob njegovi sedemdesetletnici v Žontarjevem zborniku (Dr. Jožetu Žontarju ob življenjskem jubileju in Bibliografija profesorja dr. Jožeta Žontarja 1954–2002. Arhivi 25, št. 1, 2002, str. 1–10). Med drugim je posebej poudarjeno Žontarjevo dolgoletno delovanje pri Arhivskem društvu Slovenije (tajnik 1962–1966, predsednik 1966–1968), Skupnosti arhivov Slovenije (1966–1983), Zvezi arhivskih delavcev Jugoslavije (član Sveta za znanstveno raziskovalno dejavnost 1980–1989), v Mednarodnem arhivskem svetu (član Komiteja za vprašanja arhivskega šolanja 1988–1996), pri Zvezi zgodovinskih društev Slovenije (podpredsednik zveze 1982–1984, predsednik sekcije za krajevno zgodovino pri Zgodovinskem društvu Slovenije 1976–1982) ter sodelovanje na slovenskih, jugoslovanskih in mednarodnih arhivskih in zgodovinarskih kongresih, zborovanjih, okroglih mizah arhivov, na arhivskih konferencah, posvetovanjih, seminarjih, predavanjih in tečajih. Zanj zelo značilno je bilo izredno razvejano strokovno sodelovanje z domačimi in tujimi arhivskimi strokovnjaki, pravniki in zgodovinarji. Omenjajo se zlasti Franjo Biljan, dogoletni direktor Arhiva Jugoslavije, dr. Miloš Milošević iz Kotarja, dr. Sredoje Lalić iz Novega Sada, dr. Miloš Konstantinov iz Skopja, dr. Bogdan Lekić iz Beograda, dr. Eckhart G. Franz iz Darmstadta, dr. Bodo Uhl iz Münchna, dr. Botho Brachmann iz Berlina in drugi). Poudariti je treba številne objave njegovih člankov in razprav ter uredniško delo pri glasilu Arhivskega društva Slovenije Arhivi (glavni urednik 1992–1994), glasilu Zveze arhivskih delavcev Jugoslavije Arhivist (glavni urednik 1968–1972), mednarodnem arhivskem časopisu Archiwum (dopisni član 1968–1972), Kroniki, časopisu za slovensko krajevno zgodovino (odgovorni urednik 1972–1978), Kranjskem zborniku (urednik prvega zbornika 900 let Kranja leta 1960, nato dolgoletni član uredniškega odbora in avtor številnih člankov s področja zgodovine mesta Kranja in okolice), številnih krajevnih zbornikov (Ljubljana, Kamnik, Domžale, Radovljica, Komenda, Preddvor), ponatisu Zgodovine mesta Kranja leta 1982, objavi najpomembnejših virov za zgodovino Slovencev Dokumenti slovenstva leta 1994 (avtor in urednik), pri objavi Vodnika po arhivih Slovenije leta 1965

(redaktor in urednik) in še bi lahko naštevali. Zelo tehtne prispevke s področja zgodovine in arhivistike je objavil v spominskih in jubilejnih zbornikih slovenskih zgodovinarjev in arhivistov (Grafenauerjev 1996, Vilfanov 1999, Gestrinov 1999, Umekov 1999, Melikov 2001, Avguštinov 2003, Oblak- Čarnijev 2003, Otorepčev 2005, Stiplovškov 2005, Vojetov 2006, Janša – Zornov 2009, Dolinarjev 2011), pod različnimi gesli v Enciklopediji Slovenije in Slovenskem biografskem leksikonu.

V Žontarjevem zborniku je mag. Janez Kopač podrobneje osvetlil njegovo več kot dvajsetletno izredno prizadevno in uspešno ravnanje v Zgodovinskem arhivu Ljubljana (Dr. Jože Žontar, direktor Zgodovinskega arhiva Ljubljana 1972–1992. Arhivi 25, št. 1, 2002, str. 11–17), kjer so poleg arhivsko strokovnega, pravniskega, znanstveno raziskovalnega in pedagoškega dela, v polni meri prišle do izraza tudi njegove organizacijske in menedžerske sposobnosti, ki jih je predhodno sicer od začetka šestdesetih let dalje dokazoval že v Državnem arhivu LRS pri organizaciji in vodenju službe varstva arhivskega gradiva pred prevzemom v arhiv pri republiških upravnih organih kot ustvarjalcih arhivskega gradiva, pri gradnji novega prizidka v Rožni ulici za potrebe prvih sodobnih arhivskih skladišč v Sloveniji, z delovanjem pri Arhivskem društvu Slovenije, Zvezi arhivskih delavcev Jugoslavije, Skupnosti arhivov Slovenije, Zvezi zgodovinskih društev Slovenije itd., pa tudi na mednarodnem področju. Žontar je od leta 1972 takratni Mestni arhiv Ljubljana, kjer je nasledil Sergija Vilfana, organizacijsko, kadrovsko, finančno, prostorsko in v strokovnem pogledu, popolnoma spremenil. Arhiv je preoblikoval v Zgodovinski arhiv Ljubljana z Enoto Mestni arhiv, Enoto za Gorenjsko ter Enoto za Dolenjsko in Belo krajino, tako da je pokrival v bistvu območje nekdanje Kranjske. Pri tem je na območju celotne SR Slovenije sodeloval pri organizaciji arhivske mreže in vzpostavljanju regionalnih arhivov. Kadrovsko je arhiv popolnoma prenovil in zaposlil mlade zgodovinarje – arhiviste in gimnazijske maturante – arhivske tehnike. Ogromno energije in časa je v času samoupravnega socialističnega delegatskega sistema porabil za zagotavljanje financiranja arhiva s strani kar 24 kulturnih skupnosti in 19 nekdanjih občin ter mest. Leta 1988 mu je po dolgoletnih prizadevanjih uspelo sistemsko urediti financiranje regionalnih arhivov preko tedanje Kulturne skupnosti Slovenije in kasneje v novi državi leta 1991 posredno iz državnega proračuna preko ministrstva za kulturo. Za delovanje slovenskih regionalnih arhivov je ta Žontarjev dosežek še danes ključnega pomena, ki se ga premalo zavedamo. Drugo področje, na katerem je Žontar dobesedno izgoreval v Zgodovinskem arhivu Ljubljana, je bilo iskanje in zagotavljanje začasnih in stalnih prostorov za arhivske depoje po posameznih občinah in mestih, ki do konca osemdesetih let nikakor niso pristala na centralizirano hrambo arhivskega gradiva v Ljubljani, Kranju, Novem mestu, Škofji loki in Idriji. Na zelo kulturnen, vendar le njemu lasten vztrajen način, je hodil »od Poncija do Pilata«, kot je zapisal že Sergij Vilfan in vedno opravil najtežje delo. V osemdesetih letih prejšnjega stoletja se Žontarju zaradi njegove uglajene vztrajnosti in strokovnosti za pogovore in dogovore niso zaprla nobena vrata, saj je veljala krilatica: »Če ga vržeš skozi vrata, se bo vrnil neopazno skozi okno!« Zapisati je tudi treba, da je Žontar v vseh pogledih, zlasti pa glede organizacije in strokovnosti dela, dvignil

Zgodovinski arhiv Ljubljana na evropski nivo in za vzgled arhivom v vsej tedanji Jugoslaviji. To dokazuje tudi visoko odlikovanje Zgodovinskega arhiva Ljubljana z redom zaslug za narod z zlato zvezdo že leta 1979. Žal je po njegovem odhodu leta 1992 ta nivo začel usihati.

Dr. Olga Janša-Zorn je Žontarja jedrnato predstavila v Enciklopediji Slovenije (Žontar Jože. ES, 2001, zv. 15, str. 375), dr. Ema Umek pa v Slovenskem biografskem leksikonu 1925–1991 v tiskani in elektronski izdaji (Žontar Jože. Zgodovinar, arhivist, učitelj. SBL 4, Ljubljana 1980–1991, str. 1006–1007). Od leta 2011 najdemo osnovne podatke o njem tudi v spletni izdaji Splošnega leksikona znanih Gorenjk in Gorenjcev (www.gorenjci.si). Na spletnem portalu Sistory – Zgodovina Slovenije (www.sistory.si) ima Žontar v digitalni obliki objavljenih že večino strokovnih člankov s področja arhivistike, v spletnem bibliografskem sistemu COBISS pa vpisanih 160 bibliografskih enot, za zadnjih deset let (2002–2012) kar 32. Med temi so članki s področja arhivistike in zgodovine, pa tudi dve knjigi (Arhivska veda v 20. stoletju. Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana 2003, 143 str. in Kaznovana podjetnost, Kranjski trgovec in industrijalec Franjo Sirc. Nova revija, Ljubljana 2005, 199 str.). To kaže na njegovo izjemno ustvarjalnost na obeh področjih tudi še v tretjem življenjskem obdobju. K temu moramo prišteti še zgodovinsko monografijo Stavbenik Josip Slavec (Nova revija, Ljubljana 2001, 97 str.), ki sta jo leta 2001 napisala skupaj z ženo Majdo. Obe zgodovinski monografiji pomenita pomemben prispevek k gospodarski in družbeni zgodovini iz obdobja pred in po drugi svetovni vojni.

Prof. dr. Jože Žontar je kar v dveh publikacijah na kratko predstavljen kot predavatelj arhivistike na Oddelku za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani (Oddelek za zgodovino 1920–2000, Ob osemdesetletnici, 2000, str. 63–64 in Oddelek za zgodovino 1920–2010, Ob devetdesetletnici, Ljubljana 2010, str. 69). V slednji je poudarjeno, da Žontarjevo delo zajema tri področja: arhivistiko, upravno zgodovino ter gospodarsko in družbeno zgodovino. »Na arhivističnem področju se je največ posvečal vprašanjem pravnega varstva arhivskega gradiva, bodisi z delom na zakonodaji, bodisi z razpravami, objavljenimi tudi v tujini; nadalje z vprašanjem razvoja poslovanja s spisi, strokovne obdelave arhivskega gradiva, ter strokovni terminologiji. Upravno zgodovinska dela se nanašajo na vsa področja deželne in lokalne uprave na Slovenskem od srede 18. stoletja do druge svetovne vojne. Razprave s področja gospodarske in družbene zgodovine govorijo o zemljiških gospostvih, plemstvu in podložnikih, mestih in meščanstvu v 18. in prvi polovici 19. stoletja, predvsem na Kranjskem. Večje število prispevkov je tudi s področja krajevne zgodovine.« Bil je tudi mentor študentom, ki smo vpisali magistrski in doktorski študij arhivistike na Oddelku zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, ki je bil uveden prav na njegovo pobudo.

Vsebina in literatura za predmet Arhivistika, ki ga je predaval na Oddelku za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani v tretjem in četrtem letniku od šolskega leta 1978/79 do konca šolskega leta 1999/2000 (Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino: Študijski program. Zgodovina. Ljubljana 1999, str. 37 in 50) je razdeljena na dva dela, na arhivistiko in upravno zgodovino. V

tretjem letniku je študentom zgodovine predaval arhivistiko, ki je obsegala: uvod v študij, osnove arhivske stroke s terminologijo, arhivsko pravo, nastajanje in valorizacija dokumentarnega gradiva, strokovna obdelava arhivskega gradiva, načela urejanja in popisovanja, arhivski popisi, inventarji in vodniki po fondih in zbirkah, materialno varovanje in uporaba gradiva, zgodovina arhivov, arhivsko gradivo za zgodovino Slovencev in slovenskega ozemlja v domačih in tujih arhivih itd. V četrtem letniku je študentom predaval upravno zgodovino, s poudarkom na strukturi in poslovanju inštitucij državne in lokalne uprave ter samouprave, sodstva, gospodarstva, šolstva in drugih dejavnosti, v posameznih zgodovinskih obdobjih od 16. stoletja do leta 1990 (do srede 18. stoletja, od srede 18. stoletja do leta 1848, od leta 1948 do 1918, od leta 1918 do 1945, od leta 1945 do 1990), ločeno po nivojih (centralne, meddeželne, deželne, oblastne, banovinske, okrožne, okrajne, krajevne inštitucije). Vzporedno so študentje spoznavali tudi arhivsko gradivo navedenih inštitucij. Poznavanje strukture in poslovanja inštitucij pomeni za zgodovinarje in druge uporabnike arhivskega gradiva v arhivih ključ za dostop do arhivskih fondov, saj so ti formirani po tako imenovanem načelu provenience (izvora), po katerem predstavlja arhivsko gradivo ene pravne ali fizične osebe oziroma institucije en arhivski fond. Struktura inštitucij v posameznih zgodovinskih obdobjih in po posameznih področjih je tudi osnova za strokovno obdelavo arhivskega gradiva v arhivih, za vodenje evidenc, delovanje arhivskega informacijskega sistema itd.

Njegovo pedagoško delo je izjemno obsežno in obsega arhivsko strokovno izobraževanje arhivskih delavcev v arhivih in izobraževanje v okviru univerzitetnega študija arhivistike. Ob visokošolskem študiju je Žontar skrbel za dopolnilno arhivsko strokovno izobraževanje, predaval na arhivskih tečajih, dolga leta pri Arhivu Republike Slovenije in predhodnikih sodeloval kot izpraševalec in dalj časa kot predsednik v komisiji za strokovne izpite in strokovne nazive za arhivsko pravo, zgodovino inštitucij in vrste arhivskega gradiva, občasno pa tudi za strokovno obdelavo arhivskega gradiva (1972 do 2000). Od leta 1988 do 1996 je bil član Komiteja za vprašanja arhivskega šolanja pri Mednarodnem arhivskem svetu in leta 1994 organiziral v Ljubljani odmevno mednarodno konferenco »Spremembe v arhivskem šolanju kot posledica političnih sprememb v Vhodni in Srednji Evropi.«

Rezultati njegovega raziskovalnega dela na področju arhivistike in zgodovine, izhajajoč iz potreb strokovnega izobraževanja arhivskih delavcev v arhivih ter fakultetnega študija arhivistike so številni učbeniki, priročniki, monografije in članki. S Sergijem Vilfanom sta leta 1967 objavila publikacijo *Arhivi – Od pisarne do zakladnice zgodovine*, leta 1970 pa *Arhivi v Sloveniji*. Najpomembnejši rezultat njunih skupnih prizadevanj za uveljavitev arhivske stroke in arhivske službe v Sloveniji pa pomeni leta 1973 priročnik *Arhivistika* (Arhivsko društvo Slovenije, Ljubljana 1973, 170 str.) in leto pred tem *Arhivska tehnika* (Arhivsko društvo Slovenije, Ljubljana 1972, 223 str.), pri kateri je Žontar sodeloval kot soavtor in urednik. V jugoslovanskem okviru je v sedemdesetih letih Žontar sodeloval pri Riječniku arhivske terminologije Jugoslavije (Savez društava arhivskih radnika Jugoslavije, Zagreb 1972, 77 str.) in prvemu, nekoliko zapoznelemu jugoslovanskemu učbeniku arhivistike *Priručnik iz arhivistike* (Savez društava arhivskih radnika

Jugoslavije, Zagreb 1977, 341 str.), za katerega je prispeval poglavje Arhivska građa u nastajanju i arhivi.

Potem, ko sta šli v začetku osemdesetih let arhivistika stroka in arhivska veda v Sloveniji svojo pot za razliko od jugoslovanske, je Žontar za potrebe srednjega usmerjenega izobraževanja pripravil učbenik Arhivistika (Zavod SR Slovenije za šolstvo, 1984, 170 str.), ki je glede na zahtevnost tudi primerno študijsko gradivo za visokošolsko izobraževanje s področja arhivistike. Za potrebe strokovnega usposabljanja arhivskih delavcev je Žontar kot urednik in soavtor sodeloval pri Priročniku za strokovno usposabljanje delavcev, ki delajo z dokumentarnim gradivom (Republiški komite za kulturo, Ljubljana 1984) in priročniku Varstvo arhivskega gradiva društev (Zveza kulturnih organizacij Slovenije, Ljubljana 1986, 72 str.). Na njegovo iniciativo in urednikovanjem je leta 1988 v sodelovanju slovenskih, avstrijskih in italijanskih deželnih arhivov iz Celovca, Gorice in Trsta izšla publikacija s področja upravne zgodovine notranjeavstrijskih dežel Handbücher und Karten zur Verwaltungsstruktur bis 1918 – Priročniki in karte o organizacijski strukturi do 1918 – Manuali e carte sulle strutture amministrative fine al 1918, Kärnten – Krain – Küstenland – Steiermark, Koroška – Kranjska – Primorje – Štajerska, Carinzia – Carniola – Litorale – Stiria, Graz–Klagenfurt–Ljubljana–Gorizia–Trieste 1988, 375 str.), kjer je Žontar urednik in avtor poglavij Uprava Štajerske, Koroške, Kranjske in Primorja 1747/48 do 1848 in 1848 do 1918, v katerem je obdelal strukturo, organizacijo in pristojnosti upravnih, sodnih, kameralnih, vojaških in lokalnih oblastnih organov, deželnih stanov, interesnih zastopstev in cerkvene oblasti na Slovenskem v navedenem obdobju. Priročnik sodi med temeljno literaturo za študij arhivistike kot vede in je nepogrešljiv pripomoček za zgodovinske raziskave. Šele deset let po priročniku je izšla, žal mnogo prepozno za nekaj generacij študentov, Žontarjeva dopolnjena doktorska disertacija Struktura uprave in sodstva na Slovenskem od srede 18. stoletja do leta 1848 (Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana 1998, 265 str.), ki je temeljna literatura tako za študij arhivistike kot zgodovine. Svoja raziskovanja s področja arhivistike je Žontar leta 2003 strnil v knjigi Arhivska veda v 20. stoletju (Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana 2003, 143 str.), ki jo uvrščamo med sodobne visokošolske učbenike za predmet arhivistika, čeprav avtor v svoji skromnosti ni pristal na ta naslov.

Pri svojem delu je prof. dr. Jože Žontar izredno uspešno povezoval arhivistiko z zgodovinsko znanostjo. Ljubezen do zgodovinopisja je imel že v genih, arhivistiko pa se je vzljubil pri poklicnem delu v arhivih. Ne moremo ga obravnavati ločeno. Pri svojem strokovnem, raziskovalnem in pedagoškem delu uporablja arhivistiko kot pomožno zgodovinsko vedo, drugič ali istočasno zgodovino kot pomožno arhivsko vedo. Večina avtorjev poudarja Žontarjevo delavnost, študioznost, natančnost, korektnost, zagnanost in neverjetno vztrajnost, pri čemer pa je vseskozi ostal skromen, vljuden in dobrosrčen. Nekateri so zapisali, da je bil kot sodelavec, kot direktor ali kot profesor, strog. To sicer lahko potrdim, vendar s pripombo, da je bil vse življenje preveč strog le do sebe in svojega dela, nikoli do drugih!